

20.10.2016

Oikeusministeriö
Lainvalmisteluosasto
PL 25
00023 VALTIONEUVOSTO
oikeusministerio@om.fi

Viite: lausuntopyyntönnö 28.9.2016 (OM 1/851/2016)

Asia: Haagin kansainvälisen yksityisoikeutta koskevan konferenssin maailmanlaajuisen siviili- ja kauppaoikeuden alalla annettujen tuomioiden tunnustamista ja täytäntöönpanoa koskevan yleissopimuksen artiklaluonnos 2016 Preliminary Draft Convention ("tuomioyleissopimus").

Haagin kansainvälistä yksityisoikeutta koskevan konferenssin asettama työryhmä on pyrkinyt luonnoksessa sopimaan vähimmäisvaatimuksista liittyen tuomioiden tunnustamiseen ja täytäntöönpanoon tuomioyleissopimuksen jäsenvaltioissa ("jäsenvaltiot"). Toisin sanoen, jos tuomioyleissopimuksen edellytykset täyttyvät, on tuomio tunnustettava ja täytäntöön pantava toisessa jäsenvaltiossa. Jos edellytykset eivät täyty, jäsenvaltio voi harkita tuomion tunnustamista ja täytäntöönpanoa kansallisen lainsäädäntönsä nojalla. Harkintavaltaa ei kuitenkaan ole tuomioihin liittyen immateriaalioikeuksien rekisteröintiin ja voimassaoloon, kiinteistön omistus- ja hallintaoikeuksiin (rights in rem) sekä yli 6 kuukauden pituisiin kiinteistövuokrasopimuksiin.

Lähtökohtaisesti Helsingin käräjäoikeus pitää tuomioyleissopimuksen tekemistä kannatettavana ajatuksena. Mikäli yleissopimus hyväksytään laajalti, on se omiaan lisäämään kansainvälisten transaktioiden oikeusvarmuutta ja toteuttamaan access to justice- periaatetta nykytilannetta paremmin. Yleissopimus myös vähentäisi tarvetta useisiin oikeudenkäynteihin samasta asiasta ja näin ollen vähentäisi asianosaisten kustannuksia. Oletettavasti laajalti hyväksytty yleissopimus rajoittaisi myös tarvetta käyttää riidan ratkaisussa välimiesmenettelyä siinä määrin kuin sitä nykyään käytetään kansainvälisessä kaupassa. Yleissopimus joutuu kuitenkin sovittamaan yhteen hyvin erilaisten oikeusjärjestelmien (civil vs common law) erityispiirteitä ja vaatimuksia. Tämä heijastuu nyt käsiteltävänä olevassa yleissopimusluonnoksessa, jonka useat kohdat ovat sellaisia kompromisseja, jotka vaativat vielä tarkempaa analysoin-

20.10.2016

tia ja edelleen työstämistä.

Soveltamisala

Artiklan 1 mukaan tuomioyleissopimusta sovellettaisiin siviili- tai kaup-
paoikeudellisissa asioissa. Sitä ei sovellettaisi vero- tai tulliasioihin eikä
hallinto-oikeudellisiin asioihin. Luonnoksessa ei tarkemmin yksilöidä,
mitä ovat ”administrative matters”. Esimerkiksi kilpailuoikeudessa voivat
yhdistyä sekä julkisoikeus (menettely) että yksityisoikeus (seuraamus).
Käräjäoikeus ehdottaa, että luonnoksessa yksilöidään selkeämmin,
mitä tarkoitetaan ilmaisulla ”administrative matters” ja todetaan nimen-
omaisesti, ettei tuomioyleissopimus sovellu kilpailuoikeudellisiin asioi-
hin. Käräjäoikeus esittää lisäksi harkittavaksi, tulisiko artiklassa 1 ni-
menomaisesti poissulkea yleissopimuksen soveltaminen valtion vastuu-
seen teoista ja laiminlyönneistä, jotka on tehty julkista valtaa käytet-
täessä (acta iure imperii), kuten on tehty uudelleenlaaditussa Bryssel I
asetuksessa. Tähän on mahdollisesti jossain määrin pyritty artiklassa
2(5), mutta se ei käy selkeästi ilmi artiklan sanamuodosta tai sen esi-
töistä (Preliminary Document No 2 of April 2016).

Artiklassa 2 on listattu ne asiat, joihin yleissopimusta ei sovellettaisi.
Käräjäoikeus kiinnittää huomiota siihen, että ehdotuksessa ei ole (paitsi
artiklassa 5(2)) otettu huomioon tilanteita, joissa lähtökohtaisesti toinen
osapuoli on heikommassa asemassa. Tällaisia ovat muun muassa ti-
lanteet, joissa vastaajana on kuluttaja tai työntekijä. Lisäksi vakuutuk-
senottaja, vakuutettu, vakuutus sopimuksen edunsaaja ja vahingon kär-
sijä saattavat olla edellä mainitun kaltaisessa heikommassa asemassa
suhteessa sopimuskumppaniinsa. Käräjäoikeus pitää tärkeänä selvit-
tää, tulisiko yleissopimukseen sisällyttää myös muita kuin artiklan 5(2)
heikommassa asemassa olevan vastaajan asemaa suojaavia säännök-
siä, jotta esimerkiksi kuluttajan ja työntekijän oikeuksia suojaavaa pa-
kottavaa kansallista ja EU-lainsäädäntöä ei voida kiertää joko nimen-
omaisen tai hiljaisen prorogaation kautta.

Artiklassa 2(1)(e) on poissuljettu konkurssiasiat (insolvency), sopimuk-
set velkojenjärjestelystä juuri ennen konkurssiin hakeutumista (compo-
sition) sekä vastaavat järjestelyt (analogous matters). Tältä osin käräjä-
oikeus ehdottaa, että luonnoksessa selvennetään tarkemmin, mitä tar-
koitetaan ”composition and analogous matters”. Käräjäoikeus ehdottaa
lisäksi, että selvennetään nimenomaisesti, onko artiklalla tarkoitettu
poissulkea myös konkurssikäsitteeseen liitännäiset asiat kuten takaisin-
saantikanteet.

Artiklan 2(1)(f) ja (g) osalta käräjäoikeus ehdottaa lisäselvityksiä siitä,
ovatko nämä asiaryhmät jo tarpeellisella tavalla ratkaistu muissa kan-
sainvälisissä sopimuksissa, vai tulisiko ne joltain osin sisällyttää tämän
yleissopimuksen piiriin.

20.10.2016

Artiklan kohdassa 2(1)(k) on kunnianloukkaus suljettu pois yleissopimuksen soveltamisalasta. Perusteena poissulkemiselle on esitöissä esitetty läheinen liityntä sananvapauteen ja perusoikeuksiin, joiden sisältö poikkeaa osin olennaisesti eri valtioiden välillä. Käräjäoikeus toteaa, että yksityiselämän suoja kuuluu Suomen perustuslain 2. lukuun kirjattuihin perusoikeuksiin. Tällä perusteella käräjäoikeus ehdottaa harkittavaksi, tulisiko yksityiselämän suojaan kuuluvat asiat poissulkea yleissopimuksen soveltamisalasta. Edelleen tietosuojan osalta valtioiden välillä on merkittäviä eroja. Näin ollen käräjäoikeus ehdottaa harkittavaksi, tulisiko myös tietosuojaan liittyvät asiat poissulkea sopimuksen soveltamisalasta.

Artiklan 6(a) rajauksella yleissopimus soveltuu myös patenttien, tavaramerkkien, malli- ja vastaavien oikeuksien rekisteröintiin ja voimassaoloon liittyviin tuomioihin. Luonnoksessa on immateriaalioikeuksia koskevia säännöksiä myös artiklassa 5(1)(k) ja (l) sekä artiklassa 8(3). Patenttien merkitys on olennainen kaupallisessa toiminnassa ja tuotekehityksen kautta koko yhteiskunnassa. Immateriaalioikeuksien antama rajallinen yksinoikeus hyödyntää keksintöä antaa usein merkittävän edun markkinoilla suhteessa muihin ja tästä syystä halukkuus käydä oikeutta immateriaalioikeuksista on suurta tietyillä markkina-alueilla. Valtioiden kansallisten ja alueellisten patenttijärjestelmien (esim. EPO, USPTO, EAPO) edellytykset patentin myöntämiselle ovat kansainvälisestä harmonisoinnista huolimatta edelleen osin merkittäväällä tavalla erilaiset. Käräjäoikeus esittää siten harkittavaksi immateriaalioikeuksien poissulkemista yleissopimuksen soveltamisalasta. Mikäli immateriaalioikeudet sisällytetään, tulee luonnoksessa selventää sitä, mikä on "State of origin" tilanteessa, jossa patentin on myöntänyt alueellinen, ei kansallinen, patenttivirus.

Tuomion määritelmä

Artiklassa 3 on tuomion määritelmä. Käräjäoikeus toteaa, että tällä hetkellä määritelmä kattaa myös yksipuoliset tuomiot (default judgments), ei-rahalliset tuomiot (non-money judgments) ja joukko/ryhmäkanteisiin perustuvat tuomiot (class actions). Yksipuolisten tuomioiden osalta on artiklassa 11 (1)(b) säännös, jonka mukaan hakijan on osoitettava, että vastaaja on saanut tiedon prosessista. Käräjäoikeus pitää yksipuolisten tuomioiden sisällyttämistä kannatettavana, jos artiklassa 7 on selkeä mahdollisuus evätä tunnustaminen tai täytäntöönpano, mikäli vastaajalla ei ole ollut aitoa mahdollisuutta osallistua oikeudenkäyntiin. Esimerkiksi tiedoksianto oikeudenkäynnistä on oltava annettu sellaisella tavalla ja ajassa, että vastaaja on voinut tosiasiansa päästä halutessaan mukaan prosessiin.

Ei-rahallisten tuomioiden osalta käräjäoikeus toteaa, että kaupallisessa

20.10.2016

kontekstissa tällaisten tuomioiden tunnustaminen ja täytäntöönpano on usein tarpeellista. Tällainen mahdollisuus on välimiestuomioiden osalta jo vuoden 1958 New Yorkin konventiossa. Käytännön soveltamisessa kyseinen artikla saattaa tuottaa ongelmia, koska useat valtiot eivät tunne ei-rahallisia tuomioita. Artiklassa 14 (Equivalent effects) tähän ongelmaan pyritään löytämään ratkaisu. Käräjäoikeus ehdottaa, että yleissopimuksen valmistelussa pyritään täsmällisemmin kuvaamaan ja rajaamaan mitä ovat ne yleissopimuksen "judgement" määritelmään kuuluvat ei-rahalliset tuomiot ja missä suhteessa sitä sovelletaan (vain B2B vai sekä B2B ja B2Consumer/ Employee).

Joukkokanteiden osalta käräjäoikeus toteaa, että tältä osin maiden välillä on merkittäviä eroja. Suomessa joukkokannetta voi ajaa vain kuluttaja-asiamies. Eräissä maissa, kuten Yhdysvalloissa, ei ole vastaavaa rajoitusta ja ryhmäkanteita esiintyy merkittävässä määrin esimerkiksi tuotevastuasioissa.

Tuomion määritelmästä on myös poissuljettu väliaikaiset turvaamistoimet. Johtuen oikeusjärjestelmien eroista, käräjäoikeus ehdottaa tältä osin yleissopimukseen tarkempaa määrittelyä siitä, mitä tarkoitetaan "an interim measure of protection" kuten, esimerkiksi laajempaa määrittelyä "*provisional and protective measures (including preliminary and other injunctions)*".

Ei-lainvoimainen tuomio

Artiklan 4(4) mukaan jäsenvaltio voi tunnustaa tai panna täytäntöön myös tuomion, joka ei vielä ole lainvoimainen. Käräjäoikeus toteaa, että ei-lainvoimaisen tuomion tunnustaminen tai paneminen täytäntöön todennäköisesti aiheuttaisi lukuisia ongelmia käytännössä. Käräjäoikeudelle on myös epäselvää, miksi tässä yhteydessä tulisi saada ennakkolista oikeudellista suojaa. Käytännön ongelmien vähentämiseksi käräjäoikeus ehdottaa harkittavaksi, että vain toisessa jäsenvaltiossa annettu ja siellä täytäntöönpanokelpoinen tuomio voidaan tunnustaa tai panna täytäntöön (kuten esimerkiksi Bryssel I -asetuksessa).

Edellytykset

Artiklassa 5 on listattu tunnustamisen ja täytäntöönpanon edellytykset. Käytännössä kysymys on siitä, mikä liittymä asialla on ollut alkuperäiseen jäsenvaltioon. Yleissopimusluonnoksessa (toisin kuin Bryssel I -asetuksessa) ei ole erikseen toimivaltasäännöksiä, joten po. artikla on katsottu tarpeelliseksi.

Tunnustamiseen ja täytäntöönpanoon riittää, että tuomio täyttää yhden listatuista edellytyksistä.

20.10.2016

Artiklan kohdassa 1(d) mainitaan ”branch, agency and other establishment”. Käräjäoikeus katsoo, että edellä mainitut termit tulee määritellä täsmällisemmin. Esimerkiksi mitä tavoitellaan termillä ”agency” eli täytyykö tunnustamisen ja täytäntöönpanon edellytys 1(d) jo sillä, että yritys X on nimennyt valtioon Y myyntiedustajaksi eli agentiksi henkilön/yrityksen Z.

Artiklan kohdasta 1(f) käräjäoikeus toteaa, että toteamus ”if the defendant would have had an arguable case” edellyttää vastaanottavan jäsenvaltion tuomioistuimen tulkintaa siitä, onko tällainen olosuhde ollut olemassa. Tästä syystä käräjäoikeus ehdottaa, ettei kohtaa 1(f) jätetä luonnokseen.

Kohdan 1(g) osalta käräjäoikeus kiinnittää huomiota siihen, että usein kaupallisissa sopimuksissa saattaa olla epäselvää kumman osapuolen (yleisiä)ehtoja noudatetaan eli mikä lopulta on sopimussuhteessa noudatettava sopimus ja lainvalinta.

Kohta 1(k) koskee immateriaalioikeuksien loukkaamistilanteita (infringement). Tältä osin on huomattava, että yleissopimusluonnoksen esitöissä pidetään kysymystä patentin voimassaolosta prosessin esikysymyksenä eikä kysymyksenä liittyen pääasiaan. Yhtä lailla voi näkemys olla, että kysymys voimassaolosta on osa pääasiaratkaisua. Myös tässä yhteydessä tulee selvittää sitä, mikä on ”State” tilanteessa, jossa patentin on myöntänyt alueellinen, ei kansallinen, patenttivirasto. Kuten edellä on todettu, käräjäoikeus esittää harkittavaksi immateriaalioikeuksien poissulkemista yleissopimuksen soveltamisalasta.

Artiklan kohta 1(l) soveltuu tekijänoikeuksiin ja ”related rights”. Käräjäoikeus toteaa, että tekijänoikeuksiin liittyvä ”related rights” ja mitä sen piiriin kuuluu on eri maissa eri tavoin määritelty (neighbouring rights / droits voisins). Käräjäoikeus ehdottaa siten käytetyn ilmaisun tarkempaa määrittelyä. Lisäksi käräjäoikeus kiinnittää huomiota siihen, että sillä osin kuin tietokoneohjelmistoja ei ole patentoitu, ne ovat tekijänoikeuksien suojan piirissä.

Artiklassa 5(2) on tiettyjä kuluttajaa ja työntekijää suojaavia säännöksiä. Käräjäoikeus katsoo, että sinänsä esitetyt säännökset ovat kannattavia, mutta määritelmä ”the employee's contract of employment” on liian rajattu ottaen huomioon osapuolten mahdolliset erilliset sopimukset esimerkiksi työsuhdekeksinnöistä, salassapidosta, kilpailukielloista ja kannustimista (osake-, optio ynnä muut kannustimet). Käräjäoikeus ehdottaa, että edellä mainittu tulisi muuttaa muotoon ”the employees employment relationship including contract of employment and other contracts entered into between the parties”. Tämä muutos kattaisi myös tilanteet, joissa ei ole muodollista contract of employment vaan esimer-

20.10.2016

kiksi ns. employment at will-konsepti ja edellä kuvatun kaltaisia muita sopimuksia.

Kieltäytyminen

Artiklassa 7 on listattu ne olosuhteet ja seikat, joiden perusteella tuomion tunnustamisesta ja/tai täytäntöönpanosta voi kieltäytyä. Käräjäoikeus katsoo, että sinänsä ehdotetut olosuhteet ja seikat ovat kannatettavia. Kyseessä ovat kuitenkin täysin harkinnanvaraiset perusteet. Ottaen huomioon oikeusjärjestelmien väliset erot, käräjäoikeus ehdottaa harkittavaksi, että kieltäytymisperusteet jaettaisiin ehdottomiin ja harkinnanvaraisiin (mandatory / optional grounds). Vastaavaa jaottelua on käytetty esimerkiksi eurooppalaisesta pidätysmääräyksestä ja jäsenvaltioiden välisistä luovuttamismenettelyistä annetussa Euroopan unionin neuvoston puitepäätöksessä (2002/584/JHA).

Koska kyseessä on maailmanlaajuinen yleissopimus käräjäoikeus ehdottaa kohtaan 1(c) myös täsmennettäväksi, että termillä "public policy" tarkoitetaan nimenomaan ordre public – doktriinia. Lisäksi käräjäoikeus ehdottaa harkittavaksi perus- ja ihmisoikeuksien nimenomaisen lisäämisen esimerkeiksi sellaisista vastaanottavan jäsenvaltion oikeusjärjestyksen perusteista, joiden vastaisia tuomioita voi kieltäytyä tunnustamasta ja/tai panemasta täytäntöön.

Esikysymykset

Artiklassa 8 käsitellään tiettyjä oikeudenkäynnin esikysymyksiä. Joh-tuen oikeusjärjestelmien ja prosessilakien erilaisuudesta, käräjäoikeus esittää että sitä, mikä on esikysymys, tulisi selventää nykyisestä. Esimerkiksi, onko kyse vain prosessiväitteistä (esim. tuomioistuimen toimivalta ja vanhentuminen) vai ovatko kyseessä jo myös osittain pääasiaan liittyvät kysymykset, kuten patentin voimassaolo tai kysymys siitä, sovelletaanko irtaimen kaupassa olleeseen virheeseen toimittajan yleisiä toimitusehtoja (lainvalinnalla valtio X) vai valtion Y kauppalakia.

Vahingonkorvaus

Artikla 9 antaa mahdollisuuden kieltäytyä tuomion tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta siltä osin kuin tuomiossa tuomitaan maksamaan vahingonkorvauksia, jotka ylittävät todelliset aiheutuneet vahingot. Luonnoksessa on nimenomaisesti mainittu "exemplary or punitive damages". Edellä mainitussa on kyse vahingonkorvauksesta, jonka tarkoitus on toimia rangaistuksena ja pelottimena. Käräjäoikeus ehdottaa, että luonnokseen lisätään selvyyden vuoksi myös edellä mainittujen lisäksi "treble damages", jotka saattavat tulla seuraamuksena esimerkiksi Yhdysvalloissa patentin loukkaamistilanteessa (ja kilpailulakien rikkomistilanteessa).

Ehdotuksessa ei ole myöskään otettu kantaa, miten määritellään "ac-

20.10.2016

tual loss or harm suffered”. Tältä osin on merkittäviä eroja lainsäädännössä (ja siinä soveltuuko CISG vai ei), joten käräjäoikeus ehdottaa täsmennettäväksi, tarkoitetaanko tällä esimerkiksi vain välittömiä/suoria vai myös välillisiä/epäsuoria vahinkoja ja mitä vahinkolajeja niihin kuuluu (esimerkiksi onko menetetty liiketulo (loss of profit) suora vai epäsuora vahinko).

Asiakirjat

Artiklassa 11 luetellaan, mitä asiakirjoja hakijan tulee toimittaa tuomioistuimelle. Tältä osin käräjäoikeus ehdottaa, että tuomioyleissopimuksen liitteeksi valmistellaan vakiomuotoinen todistus, joka tulee toimittaa tuomioistuimelle. Tällaisen vakiomuotoisen todistuksen käyttäminen olisi omiaan yhdenmukaistamaan ja nopeuttamaan menettelyä. Artiklan 11(3) sanamuoto tulisi tällöin muuttaa ”may be accompanied” muodosta ”shall be accompanied” muotoon. Bryssel I - asetuksen (EY) N:o 44/2001, uudelleenlaaditun Bryssel I - asetuksen (EU) N:o 1215/2012 ja asetuksen eurooppalaisen täytäntöönpanoperusteen käyttöönotosta (EY) N:o 805/2004 liitteinä olevat todistukset voisivat toimia esimerkkeinä valmistelutyössä.

Artiklan 11(1)(d) mukaan artiklassa 10 tarkoitetun sovinnon vahvistaneen tuomioistuimen tulee antaa todistus sovinnon täytäntöönpanokelpoisuudesta. Tältä osin käräjäoikeus ehdottaa lisättäväksi, että ”in the case referred to in Article 10, unless it is clear from the judicial settlement (transactions judiciaires), a certificate of a court of the State of origin...”.

Osittainen tunnustaminen tai täytäntöönpano

Artiklan 15 mukaan tuomio voidaan myös tunnustaa tai panna täytäntöön vain osittain. Näin voidaan menetellä joko hakemuksesta tai koska vain osa tuomiosta on sellainen, että sen voi yleissopimuksen nojalla tunnustaa ja/tai panna täytäntöön. Severability – klausuulit ovat tavanomaisia angloamerikkalaisissa sopimuksissa. Koska luonnoksessa on artiklassa 14 (Equivalent effects) mahdollistettu tuomion ns. mukauttaminen (kuten uudelleenlaaditun Bryssel I asetuksen artiklassa 54), ei käräjäoikeus katso tarpeelliseksi sisällyttää yleissopimukseen tuomion osittaista tunnustamista ja täytäntöönpanoa.

Mikäli tällainen halutaan sisällyttää yleissopimukseen ehdottaa käräjäoikeus harkittavaksi, tulisiko kuitenkin luopua hakijan oikeudesta hakea vain osaa tuomiosta tunnustettavaksi tai pantavaksi täytäntöön (eli poistaa ”recognition or enforcement of that part is applied for, or”) ja sisällyttää tarkempi määrittely mitä tarkoitetaan ”severable part of a judgement” ilmaisulla (esimerkiksi stand-alone part which would not significantly change the obligations of the parties.).

20.10.2016

Muutoksenhaku

Tuomioyleissopimusluonnoksessa ei ole muutoksenhakuoikeutta. Käräjäoikeus toteaa, että vastaajan tulisi voida hakea täytäntöönpanokelpoisuudesta annettuun päätökseen muutosta kontradiktorisessa menettelyssä, jos hän katsoo, että jokin täytäntöönpanon epäämisen perusteista täyttyy. Myös sillä joka hakee tuomion julistamista täytäntöönpanokelpoiseksi tulisi olla mahdollisuus hakea muutosta päätökseen, jolla hakemus on hylätty. Käräjäoikeus ehdottaa, että yleissopimusluonnokseen lisätään oikeus muutoksenhakuun.

Valvonta

Käräjäoikeus toteaa, että tuomioyleissopimuksen noudattamiseen, tulkintaan ja soveltamiseen ei ole käytettävissä tehokasta valitus/kantelumenettelyä kuten esimerkiksi Bryssel I asetuksesta (asian vieminen EU tuomioistuimeen ja kantelumenettely EU komissioon). Koska vastaavaa valitus ja/tai kanteluinstantssia ei ole, katsoo käräjäoikeus, että yleissopimuksen tulkinnan ja soveltamisen tukena tulisi olla selkeä ja kattava artiklakohtainen tulkinta- ja soveltamisohje esimerkkeineen.

Siirtymäsäännös

Tuomioyleissopimuksen esitöissä todetaan, että siirtymäsäännös on vielä valmistelussa avoimena. Tässä yhteydessä käräjäoikeus toteaa, että käräjäoikeuden näkemyksen mukaan yleissopimusta tulisi soveltaa ainoastaan sellaisiin oikeudenkäynteihin, jotka on pantu vireille sen jälkeen kun yleissopimus on tullut voimaan.

Asian jatkovalmistelu

Käräjäoikeus pyytää mahdollisuutta tulla kuulluksi myös asian jatkovalmistelussa.

Lausunnon on valmistellut käräjätuomari Karita Lassila.

Laamanni

Tuomas Nurmi